

IHME-teos

Susan Philipsz: Kun päivä laskee

12.3-11.4.2010

Rautatieaseman keskushalli (Kaivokadun sisäänkäynti)

Opetusaineisto kouluille ja opintoryhmille

Kaija Kaitavuori

Sisältö:

- 1. ÄÄNI taiteena, äänitaide**
- 2. TILA, paikka ja arkkitehtuuri**
- 3. TILANNE, interventio**
- 4. IHMINEN teoksessa**
- 5. Tuuti lasta Tuonelaan**

Määrittely 'kuvataide' tuntuu monen nykytaiteen teoksen kohdalla riittämättömältä tai suorastaan virheelliseltä. Nykytaideteokset ovat usein moniulotteisia, monimuotoisia ja moniaistisia – toisin sanoen ne voivat levitä tilaan, liikkua, äännellä, tuoksua jne. ja niissä yhdistyy eri taiteenalojen ja toimintojen elementtejä. Pikemmin kuin kuvia ne voivat olla esineitä, tiloja, esityksiä, tilanteita...

Susan Philipsz on juuri sellainen taiteilija, jonka teoksia voi olla vaikea sijoittaa kuvataide-otsikon alle. Hänen taiteensa elementtejä ovat mm. tila, ääni ja ihminen osana teosta.

Alla on tarkasteltu näitä Philipszin taiteen ulottuvuuksia sekä nimenomaan IHME-teokseen liittyviä piirteitä tarkemmin. Joka aiheesta on pieni esittelyteksti ja sen jälkeen "mietittävää/tutkittavaa" -osio, joka sisältää ehdotuksia keskustelunaiheiksi sekä viitteitä ja linkkejä joko Philipszin omiin teoksiin tai muiden nykytaiteilijoiden teoksiin, joita voi käyttää vertailukohtina tai keskustelun innoittajana esimerkiksi opetusryhmien kanssa.

Katso lisätietoja taiteilijasta <http://www.ihmeproductions.fi/index.php?k=16413>

1. ÄÄNI taiteena, äänitaide

Nykytaiteen yksi haara tutkii ääntä taideteoksessa ja taideteoksena sekä kuulemiseen ja kuuntelemiseen liittyviä aiheita. Äänitaiteilija voi joko tuottaa uutta äänimateriaalia ja tehdä siitä ääniteoksia tai keräillä ja tallentaa olemassa olevia ympäristön ääniä ja työstää niistä uusia äänimaisemia tai ääniympäristöjä.

Äänitaide voi olla osa installaatiota, mutta usein se on oma itsenäinen teos ja visuaalisesti hyvinkin niukka. Niin kuin muukin esineetön, aineeton ja ajassa elävä taide ääniteos täytyy kokea – sitä ei voi välittää kuvin eikä kuvata sanoin. Niinpä äänitaiteen historiaan ja taiteilijoihin tutustuminen tapahtuu paljolti toisen käden tietojen ja kuvausten perusteella.

Osa äänitaiteen tekijöistä lähestyy aihetta musiikin suunnasta tutkimalla erilaisia ääni-ilmiöitä ja ääni-ilmaisua musiikin ja hälyn rajoilla. Ero äänitaiteen ja kokeellisen musiikin välillä on häilyvä, molemmat voivat tutkia ”järjestettyä ääntä” ja sitä mikä siitä tekee sävellyksen. Musiikkikappaleella on kuitenkin perinteisesti oma autonomiansa – se on rajattu kokonaisuus, joka voidaan esittää ja toistaa – äänitaide sen sijaan on tietoisesti suhteessa tilaan ja katsojaan, usein myös haastaen perinteisiä käsityksiä esitystilanteesta. Usein äänitaideteos saakin kuulijansa tietoiseksi ympäristön äänistä ja akustisesta tilanteesta.

Äänitaide liittyy myös musiikki- ja äänitysteknologian kehitykseen ja varsinkin digitaalisiin äänen tuottamisen, käsittelyn ja toistamisen menetelmiin. Elektroninen äänitaide on lisännyt tietokoneet musiikki-instrumenttien joukkoon. Omaan haaranaan voi lisäksi pitää radioon tuotettua ja sen kautta välitettävää äänitaidetta.

Susan Philipsz kuitenkin lähestyy ääntä kuvataiteen suunnasta, ei muusikkona. Häntä eivät siten huoleta musiikillisten muotojen, säveltämisen tai musiikkiteknologian kysymykset sinänsä. Kuvataiteilijalle ääni on pikemminkin käytettävissä olevan materiaalin laajennus. Samaan tapaan kuin kuvataiteilijat ovat laajentaneet ilmaisuvälineistöään esimerkiksi esineisiin, tilaan, valokuvaan ja liikkuvaan kuvaan, taiteilijan materiaalina voivat olla myös ääniaallot. Teoksessa *You are not alone* Oxfordin observatoriossa syksyllä 2009 Philipszin lähtökohtana olivat vanhat radiokanavien äänimerkit eri puolilta maailmaa. Hän myös rakensi teoksen käyttäen radioteknologiaa, koska häntä kiehtoivat ajatukset universumissa matkaavista radioaalloista. Alun alkaen teknisistä aineksista rakentui vanhaan observatorion torniin runollinen ja kaunis äänitila.

Kuvataiteilijat, jotka käyttävät ääntä taiteessaan, usein liittävät sen kuviin tai tiloihin, tai kertovat tarinoita. Koska äänitaide ei itsessään ole visuaalista, tulee

silmin nähtävä ympäristö kokemuksen osaksi – paitsi tietenkin jos sulkee silmänsä ja keskittyy pelkästään kuuntelemaan.

MIETITTÄVÄÄ / TUTKITTAVAA:

Nykyihmisen ääniympäristö. Mieti missä tiloissa kuulet musiikkia ja millaista; milloin kuulet musiikkia, jota et itse valitse? Miltä se tuntuu, miten se vaikuttaa?

Musiikin avulla voi myös irrottautua muusta ympäristöstä: ihmiset kulkevat omissa äänimaailmoissa mp3 tai iPod korvillaan. Näyttääkö maailma erilaiselta tällaisen 'ääniraidan' kanssa? Testaa vaikka taidenäyttelyn katsomista erilaisia musiikkikappaleita kuunnellen ja ilman musiikkia.

Kanadalainen taiteilija Janet Cardiff on varustanut taideyleisöä tällaisilla kannettavilla äänilaitteilla. Hän tekee juuri tiettyyn paikkaan kolmiulotteisen äänimaiseman ja kuljettaa kuulijaa / kokijaa reitillä, jossa yhdistyvät kulkuohjeet, nauhoitettu äänimaisema ja todellinen ympäristö. Cardiffin taiteesta lisää: <http://www.cardiffmiller.com/index.html>. Sivulla voi myös kuunnella otteita äänikävelyistä osiossa *walks* ja katsoa videoita ääni-installaatioista.

Muita ääntä käyttäviä taiteilijoita ovat mm. suomalaisen äänitaiteen uranuurtaja Simo Alitalo tai muusikkona tunnettu Brian Eno, joka tekee myös äänitaidetta ja installaatioita (mm. Kiasman kokoelmissa).

Tietoa digitaalisesta musiikista ja elektronisesta äänitaiteesta

- Petri Kuljuntausta, Äänen Extreme, Like 2006. Kirjaan liittyvällä dvd-levyllä Kuljuntaustan omia teoksia.
- Petri Kuljuntausta, On/Off Eetteriäänistä sähkömusiikkiin, Like ja Nykytaiteen museo Kiasma 2002; mukana cd-levy.
- Elektronisen musiikin historiaa ja tulevaisuutta: Erkki Kurenniemi
http://fi.wikipedia.org/wiki/Erkki_Kurenniemi
<http://www.phinnweb.org/early/kurenniemi.html>
- Katso myös: Kokeellisen elektroniikan seura www.koelse.org

2. TILA, paikka ja arkkitehtuuri

Susan Philipsz on koulutukseltaan kuvanveistäjä. Häntä kiinnostavat äänen tilalliset ja veistokselliset ominaisuudet; lauluääni ja hengitys täyttää sekä ihmisen sisällä olevan tilan että leviää ja määrittelee ympäröivää tilaa. Philipszin voi ajatella veistävän tilaa äänen avulla. Hänen ääniveistoksensa muokkaavat tilakokemusta ja vaikuttavat siihen miten kuulija kokee itsensä tilassa ja hetkessä.

Kun klassiset veistokset sijoitettiin aikoinaan keskelle tärkeitä aukioita ja muille näkyville paikoille, ovat monet nykytaiteilijat kiinnittäneet huomiota erilaisiin ympäristön jättömaihin ja välitiloihin: heitä tuntuu kiinnostavan enemmän se mikä jää virallisen ja suunnitellun ympäristön laitamille, alueet joihin ei ole tarkoitus kiinnittää huomiota tai joiden poikki ollaan vain ohikulkumatalla.

Münsterin kaupungissa Saksassa Philipsz osallistui kuvanveistotapahtumaan (Sculpture Project Münster 07) joka levittäytyi eri puolille kaupunkia. Hänen teoksensa *The Lost Reflection* sijoittui kapean järven yli kulkevan sillan alle ja pysäytti pyörätietä kulkijat kuuntelemaan vastakkaisilta rannoilta kaikuvaa laulua.

Helsingissä Philipsz on valinnut kohteeksi Rautatieaseman keskushallin. Vilkas rautatieasema on tyypillisesti paikka, jonka läpi ihmiset kulkevat matkalla jostain ja jonnekin; siellä oleskelu on vain väliaikaista. Matkustajan mieli on jo suuntautunut tulevaan – kotiinpaluuseen, työpaikkaan, matkaan jonnekin pois... Philipszin ääniteos aktivoi ja virittää tilan hienovaraisin keinoin.

Vaikka Helsingin Rautatieasema on läpikulkupaikka, se on samalla myös arkkitehtoninen monumentti. Arkkitehti Eliel Saarinen suunnitteli rakennuksen noin sata vuotta sitten, ja se on jo itsessään oma taideteoksensa, monen mielestä Saarisen keskeisimpiä töitä. Saarisen tuotannossa rakennus oli askel kohti rationalistisempaa suunnittelua; ensimmäinen suunnitelma piti sisällään vielä paljon kansallisromanttiseen jugend-tyyliin liittyviä koristeellisia ja luonnosta innoituksen saaneita muotoja, mutta lopullinen, 15 vuoden prosessin aikana toteutunut rakennus on virtaviivaisempi ja karsitumpi; se kertoo arkkitehdin ajatusmaailman ja muotokielen siirtymisestä kohti uutta aikaa, vauhdin ja urbanismin maailmaa. Se oli eräänlainen siirtymävaihe taaksepäin katsovasta kansallisromantiikasta kohti eteenpäin tähyävää modernismia ja nykyaikaa. Rautatieasema avattiin liikenteelle vuonna 1919.

Kaikki tiettyyn paikkaan tehty taide, nk. *site-specific* taide, asettuu olemassa olevaan tilaan ja antautuu tilanteen osaksi. Philipszin teos lomittuu paitsi näkyvän tilan ja arkkitehtuurin myös tilan äänimaailmaan kanssa. Toisinaan Philipsz toteuttaa teoksensa taiteelle omistettuun tilaan, jossa ääniympäristö on paremmin hallittavissa ja hiljaisuus antaa taustan äänille. Rautatieasemalla tästä ei voi edes haaveilla: Aseman läpi kulkee päivittäin kymmeniä ja satoja tuhansia ihmisiä; ympäröivä elämä, kaikuvan hallin äänet ja junien lähtemisestä ja saapumisesta kertovat kuulutukset sekoittuvat teoksen kanssa.

Teos myös käyttää hyväkseen tilan rakenteiden jäsentämää akustiikkaa. Rautatieaseman hallin kaareutuva katto ja suuret ikkunat tuovat Philipszin mieleen New Yorkin Grand Central Stationin hallin, jota kutsutaan Kuiskausten galleriaksi holvikaton aiheuttaman jännittävän akustisen ilmiön vuoksi: tilan nurkkaan lausutun kuiskauksen voi kuulla aivan hallin vastakkaisella puolella. Philipsz on sijoittanut Helsingin teoksensa tilaan siten, että syntyy samanlainen vaikutelma äänestä tilan kahdessa eri paikassa.

MIETITTÄVÄÄ / TUTKITTAVAA:

Tutustu *site-specific* ja ympäristötaiteeseen. Esimerkiksi: Maaria Wirkkala on monissa töissään kiinnittänyt huomiota syrjässä oleviin tiloihin ja paikkoihin. Teoksessa *Sokea seinä* hän käänsi valokiilan Helsingin Kallion talojen päätyihin, ikkunattomiin seiniin kattojen yllä. Julkaisuissa Maria Hirvi, 1 Saman taivaan alla, Nykyaiteen museo Kiasma; Maaria Wirkkala, Sokea seinä = Blind wall 1999.

Tarkastele omaa ympäristöäsi. Millainen hierarkia vallitsee eri paikkojen välillä, mikä on arvostettu, mikä ei; mistä pidetään huolta, mistä ei? Miksi? Valitse jokin 'välitila', suunnittele ja toteuta (yksin tai ryhmän kanssa) teos, joka hienovaraisesti muuttaa paikan tunnelmaa tai kiinnittää huomiota johonkin tilan erityispiirteeseen.

Kävijöiden tallenteita Susan Philipszin teoksesta *The Lost Reflection* Münsterissa 2007:

<http://www.youtube.com/watch?v=6H0req1KcsM&feature=related>

<http://www.youtube.com/watch?v=6H0req1KcsM>

http://www.youtube.com/watch?v=5a_47RRQogI&feature=related

Tietoa rautatieasemasta: Hilikka Högström, Helsingin rautatieasema - Helsinki Railway Station, Suomen Rautatiemuseo 1996.

3. TILANNE, interventio

Paikkasidonnainen taide asettuu paitsi tilan myös tilanteen armoille. Rautatieasema ei ole pelkästään rakennus ja tila vaan myös sosiaalinen ympäristö, jossa ihmiset kohtaavat; siellä tapahtuvia asioita säätelevät monet kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt ja käytännöt.

Philipszin teos tuo kiireiseen tai odottelevaan asemahalliin oudon elementin, yksinään laulavan ihmisen äänen. Laulaja ei selvästikään esitä lauluaan millään

estradilla eikä suurelle yleisölle; pikemmin kuulostaa siltä kuin nainen laulaisi itseksensä. Ääni ei ole koulutetun laulajan eikä nauhoite ole huipputuotettu äänite.

Teos on eräänlainen interventio sosiaaliseen tilanteeseen, se ujuttaa julkiseen tilaan ja tilanteeseen yksityisen ulottuvuuden. Sijoittamalla pysähtymistä ja pientä keskittymistä vaativan teoksen tällaiseen paikkaan Philipsz yllättää kulkijan, ehkä muuttaa arkipäivän oletettua tapahtumien kulkua ja virittää tunnelman uusiksi.

Vaikka tilanne on intiimiydessä yllättävä, löytyy lauluista myös jaettavia, kaikkia koskettavia universaaleja elementtejä ja melodiakin voi olla monelle tuttu. Laulut saattavat herättää yksityisiä, henkilökohtaisia muistoja ja tunteita, jotka joutuvat tilanteessa kosketuksiin ympärillä avautuvan julkisen forumin kanssa.

Toisenlainen julkisen ja yksityisen rajoja siirtelevä teos on Philipszin *Out of Bounds* jossa hän lauloi omalla äänellään, tapansa mukaan ilman säestystä, *Kansainvälisen*, poliittisesti äärimmäisen ladatun kappaleen, joka kutsuu ihmisiä liittymään yhteen. Ääni tuli tilaan megafonia muistuttavien kovaäänisten kautta, jotka myös visuaalisesti muistuttivat joukkotapahtumien järjestämisestä. Itsekseen lauleleva naisääni kuitenkin toi mahtipontiseen kutsuun hauraan elementin ja ikään kuin pohdiskeli massaliikkeiden mahdollisuutta ja yksilön asemaa niissä.

Useat nykytaiteilijat tekevät eräänlaisia sosiaalisia eksperimenttejä, he nyrjäyttävät arkipäivän rutiineja ja olettamuksia paikoiltaan esimerkiksi käyttäytymällä tavallisesta poikkeavalla tavalla tai tuomalla tilaan ja tilanteeseen odottamattomia elementtejä. Teokset voivat tuoda esiin ja tehdä ihmiset tietoisiksi sosiaalisia tilanteita ja ihmisten välistä kanssakäymistä sääteleviä 'lainalaisuuksia' tai sopimuksia.

Teokset tuovat mukaan myös taiteen ajallisen ulottuvuuden. Tilanteet teosten ympärillä vaihtuvat ja muuttuvat, ja siten myös teokset elävät. Aamulla asemalla on eri tunnelma kuin iltapäivällä, erot ja jälleennäkeminen vaihtelevat, joillekin aika on vähissä ja kiire painaa, toisille se on pitkästyttävää odotusta. Sama teos saattaa kokijasta seuraavalla kerralla tuntuakin hyvin erilaiselta.

MIETITTÄVÄÄ / TUTKITTAVAA:

Suomessa toimivia taiteilijoita, jotka ovat tehneet erilaisia sosiaalisia interventioita ovat esimerkiksi Sanna Sarva, Pilvi Takala ja jo pidemmällä uralla Roi Vaara. Tutustu heidän taiteeseensa ja mieti, mitä yhteiskunnan ulottuvuuksia ne käsittelevät ja tuovat esiin.

Mieti omaa kokemustasi Philipszin teoksen äärellä. Tunnetko olevasi yhtä muiden kanssa, oletko yhteydessä tilaan ja tilassa, vaiko omassa maailmassasi?

Pohdi surun ja menetyksen ilmaisemista yhteiskunnassamme, millaisia muotoja ja paikkoja sillä on. Miten surua ilmaistaan julkisesti tai kollektiivisesti? Miten tavat eri maissa ja kulttuureissa eroavat toisistaan?

Kävijöiden tallenteita Susan Philipszin teoksesta *Out Of Bounds*, esitetty ICA:ssa Lontoossa 2008:

<http://www.youtube.com/watch?v=Sb7ap07ca54&feature=related>
<http://www.youtube.com/watch?v=Mv-iFBijYHw&feature=related>

4. IHMINEN teoksessa

Ihmisen, taiteilijan, läsnäolo taideteoksessa liittyy performanssitaiteen perinteeseen, joka eroaa muista esitystaiteista juuri siinä, että esiintyjä on läsnä itsenään, ei jossain roolissa ja useinkaan ei näyttämöllä vaan muiden ihmisten parissa. Osa live-esityksistä jää elämään tallenteina ja toisaalta performatiivisia teoksia tehdään myös suoraan videonauhoitteiksi. Susan Philipszkään ei ole fyysisesti paikalla, vain hänen äänensä on kuultavissa ja sekin nauhoituksena. Ihmisen ääni kuitenkin kertoo kehollisesta todellisesta ihmisestä, joka teoksen on tuottanut. Lauluäänen 'tavallisuus' pienine hiomattomuuksineen tuo tämän ihmisen kuulijan lähelle; samaan tapaan kuin usein performanssissa kyse on erilaisesta läsnäolosta kuin estraditaiteessa.

Toisinaan, mm. teoksessa *Lost Reflection*, Philipsz laulaa itsensä kanssa moniäänisesti. Moderni äänitustekniikka mahdollistaa esiintyjän eräänlaisen monistamisen, ihminen kommunikoi itsensä – tai kaksoisolionsa, tai eri puoliansa – kanssa. Myös Kiasman ARS 06 –näyttelyssä olleessa *Kaksiääninen sointu* ääni-installaatiossa kaksi Philipszin laulamaa eri säveltä synnytti yhdessä harmonisen soinnun.

Suomen kielessä on vain yksi sana sekä kuultavalle äänelle yleensä (*sound*) että ihmisestä lähtevälle äänelle (*voice*). Molempiin pätee, että ääni on mekaanista aaltoliikettä ja vaikuttaa siten ihmiskehoon fyysisesti. Se on siten yhdistävä side ihmisen ja tilan välillä. Laululla ja laulamisella on myös psykologinen ulottuvuus: musiikkiin ja lauluihin liittyy tunteita ja muistoja. Aivotutkimus kertoo lisäksi musiikin vaikuttavan aivoihin hyvin kokonaisvaltaisesti mutta myös etenkin niiden vanhimpaan osaan eli pikkuaivoihin, joita kutsutaan myös liskoivoiksi viitaten

niiden varhaiseen evoluutiovaiheeseen. Musiikin vaikutus ulottuu siten tietoisena ja hallittavissa olevan tuolle puolen.

Mutta ennen kaikkea musiikki ja laulu on yhteisöllistä. Musiikki soi kaikissa kulttuureissa ihmisiä yhdistävissä tilanteissa, sitä käytetään myös silloin, kun on tarkoitus sitouttaa ihmisiä joukkoliikkeeseen tai muuhun yhteiseen ponnistukseen – musiikki on tehokas keino yhteisöllisten tunteiden luomiseen ja tilaan ja tilanteeseen virittämiseen.

Philipsz on käyttänyt teoksissaan näitä ihmisiä yhdistäviä lauluja – esimerkiksi yllä kuvattua *Kansainvälistä* – mutta myös kansanlauluja ja pop-musiikin kappaleita, jotka luovat omanlaisiaan kollektiivisia kokemuksia. Yhteisöjen muistia ja historiaa on kautta aikojen talletettu lauluihin, etenkin runolaulutyyppeihin perinteisiin kuten Kalevalaan tai Kantelettareen koottuihin runoihin. Kehtolaulu on toisaalta myös universaalia lauluperinnettä, se on osa kieltä edeltävää kommunikointia äidin ja lapsen välillä.

Susan Philipsz käyttää monen nykytaiteilijan tavoin taiteessaan valmiita, löydettyjä esineitä ja asioita, Philipszin tapauksessa lauluja. Toisinaan tällainen haltuunotto, tai appropriatio, voi olla ironinen tapa sisällyttää teokseen taiteilijan kritiikkiä ilmiötä kohtaan. Philipszin asenne on kuitenkin pikemminkin tutkiva, hän hakee yhteyksiä ja uusia merkityksiä ottamalla laulut konkreettisesti, kehollisesti, omakseen ja liittämällä ne uusiin ympäristöihin.

MIETITTÄVÄÄ / TUTKITTAVAA:

Tutustu performansitaiteeseen. Pohdi erilaisia tapoja, joilla taiteilija käyttää kehoaan taiteensa välineenä. Miten ne eroavat teatteri-, tanssi- tai musiikkiesityksestä?

Mieti millaisissa tilanteissa kuulet ihmisten laulavan yhdessä. Milloin sinä laulat, yksin tai muiden kanssa? Mihin tilanteisiin se liittyy, mitä tunnelmia ja tunteita laulamiseen kuuluu – tai jos et laula, miksi et? Onko karaoke laulamista yksin vai yhdessä? Onko eroa sillä, kuunteleeko musiikkia yksin vai muiden kanssa?

Muita laulua ja pop-musiikkia käyttäviä taiteilijoita esimerkiksi:

Candice Breitz <http://www.candicebreitz.net/>

Jesper Just <http://www.jesperjust.com/main.html> + youtube

Katso myös Tellervo Kalleisen ja Oliver Kochta-Kalleisen Valituskuoro

<http://www.ykon.org/kochta-kalleinen/complaintschoir.html>

<http://www.complaintschoir.org/>

Kävijöiden tallenteita Susan Philipszin teoksesta *Out Of Bounds*, esitetty ICA:ssa Lontoossa 2008:

<http://www.youtube.com/watch?v=Sb7ap07ca54&feature=related>

<http://www.youtube.com/watch?v=Mv-iFBijYHw&feature=related>

5. Tuuti lasta Tuonelaan

Susan Philipsz on valinnut IHME-teoksen lauluksi Sibeliuksen Aleksis Kiven runoon säveltämän Sydämeni laulun. Runo sisältyy Kiven romaaniin Seitsemän veljestä. Tämä tuutulaulu jatkaa vanhaa kalevalaista Tuonela-aihetta. Philipsziä kiinnostaa erityisesti kuolema-teeman ja lapsen nukkuttamisen yhteys. Hän on ennenkin käsitellyt lauluteoksissaan kuolemaa ja menetystä ja siitä aiheutuvan surun ilmaisemista. Laulut voivat olla muistamisen ja surun kanavia, muistomerkkien ja patsaiden aineettomia versioita.

Kuolema esiintyy suomalaisissa kehtolauluissa kahdessa erilaisessa roolissa. Yhtäältä ovat muistelu- ja surulaulut, joissa ennakoidaan tai jopa toivotaan tuuditettavan lapsen kuolemaa. Toisissa lauluissa taas lasta uhkaillaan kuolemalla ja muulla pahalla, ellei tämä pian nukahda. Erilaisia uhkailulauluja löytyy laajasti eri puolilta maailmaa, mutta hautaus- ja kuolema-aiheisia kehtolauluja tunnetaan yleisesti vain Suomen ja Viron sekä osin slaavilaisessa kansanperinteessä.

Koska kehdoissa makaava pieni lapsi ei ymmärrä laulun sanojen sisältöä, voi olettaa, että sanat kertovat pikemmin aikuisten, ennen kaikkea äidin, ahdistuksesta. Pienen lapsen kuolema oli entisaikaan hyvin tavallinen, jopa todennäköinen tapahtuma ja lapsen saattelu hautaan osa karua arkea. Eläminen saattoi muutoinkin tuntua niin raskaalta, että kuolema näyttäytyi parempana vaihtoehtona. Useissa lauluissa kuolema nähdäänkin positiivisena vapautuksena kärsimyksen maailmasta ja tuonen kehto houkuttelevana.

Monissa uskoissa ja uskomuksissa elämä käsitetään vain välivaiheena matkalla kohti tuonpuoleista. Myös suomalaisessa muinaisuskossa vainajat olivat hyvin läsnä ihmisten elämässä. Unen ja kuoleman rinnastaminen sinänsä on yleistä – uni näyttäytyy toisenlaisen tietoisuuden tilana ja omana valtakuntanaan; kuolemaa puolestaan nimitetään yhä edelleen ikuiseksi uneksi.

Elias Lönnrotin kokoamat Kalevala ja Kanteletar innoittivat kansallisromantiikkana tunnetun kauden taiteilijoita 1800-luvun lopulla. Niiden tarinat löysivät tiensä

Gallen-Kallelan maalauksiin ja Sibeliuksen sävelmiin. Myös Eliel Saarinen suunnitteli rakennuksia kansallisromantiikan hengessä.

MIETITTÄVÄÄ / TUTKITTAVAA:

Tutustu Hugo Simbergin kuolema-aiheisiin teoksiin: <http://kokoelmat.fng.fi> osiossa taiteilijat (valitse: kuvalliset) tai teokset (hae asiasanan avulla). Niissä kuolema tuntuu olevan läsnä ihmisten arjessa. Etsi mm. teokset *Sallittu* ja *Leikkitoverit*. Mieti millainen tunnelma kuvissa vallitsee. Voisiko niihin yhdistää jonkin laulun? Lapsen kuolema on vaikea aihe käsiteltäväksi. Tunnetko nykyajan kirjoja, kuvia, elokuvia tai lauluja, joissa aihe esiintyy?

Hae tietoa varhaisesta runonkeruusta ja Kalevalan kokoamisesta, esimerkiksi <http://www.finlit.fi/kalevala/>. Yksi tunnetuimmista suomalaisen kansanperinteen runojen ja laulujen lähteistä oli Larin Paraske. Häneltä merkittiin muistiin tuhansia runoja, lauluja ja sananlaskuja. Larin Parasken muistopatsas on Mannerheimintien varrella Finlandia-talon läheisyydessä. Naisten kunniaksi ei ole usein pystytetty julkisia veistoksia, tuleeko mieleesi yhtäkään? Lue lisää Larin Parasken elämästä ja mm. hänen lapsistaan <http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/3581/>. Katso Helsingin kaupungin taidemuseon sivuilta <http://www.taidemuseo.hel.fi/suomi/veisto/veistossivu.html?id=157> missä veistos sijaitsee ja tee retki sen luo.

Kuolema-aiheisista kehtolauluista:

Juha Pentikäinen, Suomalaisen lähtö. Kirjoituksia pohjoisesta kuolemakulttuurista. SKS 1990.

Eero Tarasti, Snow, Forest, Silence, The Finnish Tradition of Semiotics, Indiana University Press, 1999.